

Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының
«8DO2108 – Сәндік өнер» білім беру бағдарламасы бойынша
Назаров Ағабек Жеңісбекұлының философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін ұсынылған «Арал маңы орта ғасырлық
қоныстарының сәндік архетиптік үлгілерінің классификациясы:
ою-өрнектерінің символдық мәні мен мәдени контексттері»
тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ғылыми кеңесші
Каржаубаева Сангуль Камалованың

ШІКІРІ

Аталған диссертациялық еңбек Арал өңірінің сәндік-қолданбалы өнеріндегі архетиптік бейнелерді, олардың тарихи сабақтастығын және мәдени жадыдағы орнын зерттеуге бағытталған. Бұл тақырыптың тандалуы қазіргі жаһандану жағдайында ұлттық және аймақтық көркемдік дәстүрлерді сақтау, олардың семантикалық мазмұнын жаңаша пайымдау тұрғысынан маңызды.

Зерттеуде Арал аймағының ою-өрнек дәстүрі оқшау дамыған құбылыс емес, әртүрлі мәдениеттердің өзара ықпалдасуы барысында қалыптасқан күрделі көркемдік жүйе ретінде бағаланады. Түркілік дүниетаным, ирандық мәдени элементтер және ислам өнеріне тән көркемдік қағидалардың тоғысуы өңірлік ою-өрнектердің өзіндік сипатын қалыптастырғаны дәйекті көрсетілген. Түркі мифологиясының әсері және сондай-ақ иран және ислам дәстүрлерімен өзара әрекеттесуінен көп қабатты символизмге әкелу жүйесін талдаған. Бұл ою-өрнек жүйесі мәдени трансформация үдерістерін көрсетеді.

Автор күн, өсімдік, жануар, адам бейнесі және геометриялық пішіндерге негізделген өрнектердің мазмұнын талдай отырып, олардың жай ғана әсемдік қызмет атқармайтынын дәлелдейді. Бұл бейнелер сонымен қатар, қоғамның ұжымдық жадында сақталған мифологиялық білімді кодтау түрі ретінде де қызмет етеді.

Жұмыстың маңызды жетістігі – ою-өрнектің мәдени ақпаратты кодтайтын визуалды жүйе ретінде қарастырылуы. Архетиптік құрылымдар ою-өрнектің ғасырлар бойы сақталуына негіз болып, дәстүрлі білімнің ұрпақтан ұрпаққа берілуін қамтамасыз етеді. Осы тұрғыдан алғанда, ою-өрнек этномәдени бірегейлікті айқындайтын, тарихи тәжірибені жинақтайтын және халықтың дүниетанымын бейнелейтін мәдени жады құралы ретінде танылады.

Зерттеудің тәжірибелік маңызы оның нәтижелерін бейнелеу өнері мен дизайн мамандарын даярлауда, сәндік-қолданбалы өнер пәндерін оқытуда, музейлік экспозициялар әзірлеуде және заманауи көркем бұйымдарды жобалауда қолдану мүмкіндігімен анықталады. Дәстүрлі архетиптерді

қазіргі көркемдік тәжірибеде жаңа қырларын қарастыруға, ұлттық өнердің сабақтастығын сақтауға ықпал етеді.

Арал маңы ортағасырлық өрнектерінің морфологиялық-типологиялық классификациясы жасалып, олардың архетиптік бейнелік құрылымдарының көркемдік заңдылықтары айқындалған.

Диссертацияда ою-өрнек үлгілерінің тарихи кезеңдер бойынша өзгеру ерекшеліктерін кеңірек жіктеу және заманауи өнердегі қолданысына қатысты нақты мысалдарды көбейту ұсынылады. Бұл ұсыныстар зерттеуді одан әрі дамытуға бағытталған және оның негізгі ғылыми нәтижелерін байытады.

Ұсынылған диссертациялық еңбек маңызды ғылыми нәтижелерімен ерекшеленеді және бұл зерттеу өнертану саласына елеулі үлес қосады деп сенімдемін.

Диссертациялық жұмысты орындау барысында Назаров Ағабек жоғары деңгейдегі ғылыми дербестігімен және тандалған тақырыпқа деген үлкен қызығушылығымен ерекшеленді.

Зерттеудің күрделі міндеттерін шешуде өзіндік сыни ойлау қабілетін және өзекті мәселелерді көре білу дағдысын танытты. Жұмыстың әрбір тарауын жазу барысында терең талдау жасап, өз бетінше ғылыми қорытындылар қалыптастыра алды.

Зерттеу әдіснамасы археологиялық қазба материалдарын өнертанушылық талдау әдістерімен ұштастыру тоғысындағы тәсілімен құнды.

Ағабектің жоғары білікті маман екенін, оның көптеген далалық экспедицияларға тікелей қатысып, алғашқы дереккөздермен жұмыс істеуде дербестік танытқанын атап өту қажет.

Зерттеу нәтижелерін халықаралық және республикалық деңгейдегі рецензияланатын ғылыми журналдарда белсенді жариялау арқылы жұмысты орындау қарқынының жоғары болғандығын дәлелдеді. Сондай ақ, кәсіби дайындығының жоғары деңгейін, пәнге деген қызығушылығын және ғылыми ізденіске деген ұмтылысын көрсетті.

Бұл жұмыстың тәжірибелік маңыздылығына келетін болсақ, мұнда зерттеу нәтижелерін өнертану, қазақ сәндік-қолданбалы өнерінің тарихы және этнодизайн пәндерінде, сонымен қатар педагогикалық тәжірибеде қолдану мүмкіндігінде жатыр. Диссертация материалдарын оқытушылар, ғылыми қызметкерлер, магистранттар мен докторанттар оқу, ғылыми және шығармашылық бағыттарда пайдалана алады.

Зерттеу этикасы сақталған, барлық пайдаланылған дереккөздерге сілтемелер дәл әрі орынды жасалған. Ғылыми аппараты толық, диссертациялық жұмыс тілі нақты, мазмұны анық, тұжырымдары жүйелі және негізделген.

Докторант зерттеудің ұғымдық аппаратын жүйелеу мен теориялық пайымдау жұмыстарын аса салмақтылықпен жүргізгенін басып айта кеткен

жөн. Жоғарыда айтылып кеткендей, зерттеу көпсалалы кең ауқымды отандық және халықаралық дереккөздерге сүйенді. Жұмыста қолданған әдістердің қазіргі заманғы гуманитарлық тәсілдер, соның ішінде мәдени жады, сәйкестілік және эстетика мәселелері аясында зерделенеді.

Зерттеудің негізгі нәтижелері Scopus деректер базасында, импакт-факторы нөлден жоғары халықаралық журналдарда және Қазақстанның Ғылым және жоғары білім министрлігінің сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда жарияланды.

«Арал маңы орта ғасырлық қоныстарының сәндік архетиптік үлгілерінің классификациясы: ою-өрнектерінің символдық мәні мен мәдени контекстер» атты диссертация өзекті тақырыпта орындалған өзіндік аяқталған ғылыми зерттеме. Бұған дейін қазақ орнамент өнері осы тұрғыдан зерттелмегендіктен, бұл материал отандық өнертану ғылымына алғаш рет енгізіліп отыр.

Ағабек Назаровтың зерттеу жұмысы Қазақстан Республикасындағы докторлық диссертацияларға қойылатын талаптарға сай келеді және қойылған мақсаттар мен міндеттерге толық қол жеткізілді.

Жалпы алғанда, диссертациялық жұмыс мазмұны жүйелі, тұжырымдары негізді және зерттеу нәтижелерінің ғылыми әрі тәжірибелік маңызы бар. Бұл ғылыми еңбек тек Арал өңірінің көркем мәдениетінің тарихын емес, сонымен қатар Орталық Азия мен Түркі мәдениетін зерттеуге қосылған маңызды үлес болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, Назаров Ағабек өзінің диссертациялық жұмысын сәтті аяқтап, ғылыми қызыметкер ретінде қалыптасты деп есептеймін, ол 8D02108-Сәндік өнер мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға толықтай лайықты.

Ғылыми кеңесші:

өнертану докторы,
Темірбек Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер академиясы
сценография кафедрасының
профессоры

Каржаубаева С.К.

